

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף לה

רב הונא אמר שומר שמשלם ואינו רוצה להשבע, משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו.

הגמרא הקשתה מברייתא (מה'סיפא דרישא'). אם המלוה אומר 'סלע הלוייתך עליו והמשכון שקל היה שוה' (שקל = 2 דינרים). והלווה אומר 'לא כי אלא סלע הלוייתני עליו, אבל המשכון היה שוה שלשה דינרים ואני חייב לך רק דינר אחד' (סלע = 4 דינרים) - הלווה חייב להישבע כי הוא מודה במקצת. משום שהמלווה תובע ממנו שני דינרים, ואילו הוא הודה שהוא חייב רק דינר אחד. ועל כך אמרה הברייתא 'מי נשבע? מי שהפקדון אצלו', כלומר למרות שהלווה הוא זה שהיה אמור להישבע כי הוא הודה במקצת, בכל אופן מעבירים את השבועה למלווה, מחשש שמא לאחר שישבע הלווה יוציא המלווה את הפקדון.

לפי דברי רב הונא שמלווה שטוען שהמשכון נגנב צריך להישבע שהוא אינו ברשותו, אם כן לאחר שהוא נשבע שהמשכון לא אצלו מדוע יש לנו חשש שהוא יוציא אותו פתאום?

תירוץ נוסף: אביי אומר: המלווה יכול לטעון אמנם נשבעתי על אמת כי לא ידעתי שהמשכון היה ברשותי, אבל לאחר מכן פתאום מצאתי אותו.

תירוץ נוסף: רב אשי אומר: באמת הלווה כן נשבע כמה המשכון היה שווה, אך גם המלווה נשבע שבועה שהמשכון אינו ברשותו, כדי שהוא לא ילך ויוציא אותו לאחר מכן. וכוונת הברייתא 'מי נשבע?' = מי נשבע קודם? והתשובה: המלווה שהפקדון נמצא ברשותו. כי אם הלווה ישבע קודם, יש לחשוש שהמלווה יוציא את המשכון עוד לפני שהוא ישבע. ולכן המלווה נשבע ראשון ולאחריו הלווה.

רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא אומר: יש קושיא אחרת על רב הונא, מ'הרישא דסיפא'. דהיינו מהמקרה השלישי שהלווה אומר למלוה 'סלע הלויית לי על המשכון אבל המשכון היה שוה שתי סלעים, ואתה חייב לי סלע', והמלווה אומר 'לא כי אלא

סלע הלוייתך עליו וסלע היה שוה ואני לא חייב כלום' - המלווה פטור מלהישבע כמה המשכון היה שווה. אך לפי דברי רב הונא שהמלווה בכל מקרה חייב להישבע שבועה שאינו ברשותו, אם כן מתוך כך (= מיגו) עליו להישבע גם כמה המשכון היה שווה.

כי יש דין של 'גלגול שבועה'. דהיינו אם לתובע יש תביעה נוספת על הנתבע שהיא לא מחייבת את הנתבע שבועה, בכל אופן ברגע שהוא כבר מתחייב שבועה על התביעה הראשונה, מתגלגלת עליו שבועה נוספת גם על התביעה השניה.

אמר רב אשי: אמרתי את הקושיא הזו לפני רב כהנא. והוא אמר לי יש לתרץ שמדובר שהלווה מאמין למלווה שהמשכון אינו ברשותו, ולכן הוא לא משביע אותו על כך, וממילא אין כאן כבר גלגול שבועה כמה המשכון היה שווה.

קושיא: ונהמניה ליה למלווה: אם כן קשה מדוע במקרה הרביעי כברייתא הלווה לא מאמין למלווה. דהיינו הלווה אומר כנ"ל 'סלע הלוייתני עליו ושניים היה שוה', והמלווה אומר 'לא כי אלא סלע הלוייתך עליו, והמשכון 5 דינרים היה שוה' - המלווה חייב להישבע (כמה המשכון היה שווה) כי הוא מודה שהוא חייב שלושה דינרים (2 סלעים = 8 דינרים).

אך אם הלווה מאמין למלווה שהמשכון אינו ברשותו, מדוע הוא משביע אותו ולא מאמין לו גם כמה הוא היה שווה?

תירוץ: לא קים ליה בגויה: הלווה סבור שהמלווה לא שם ליבו להעריך את השווי של המשכון.

קושיא: ונהמניה מלווה ללווה דקים ליה בגויה: למה המלווה לא מאמין ללווה במה שהוא טוען שהמשכון שווה, והרי הוא מכיר את החפץ ויודע את שווי? **תירוץ:** לא מהימן ליה: המלווה לא מאמין ללווה.

קושיא: ומאי שנא: מדוע הלווה מאמין למלווה, ואילו המלווה לא מאמין ללווה? **תירוץ:** לזה מקיים ביה במלווה: הלווה שרואה את המלווה מצליח בעסקיו מתייחס אליו ככתוב בפסוק "תַּמְתּוּ יְשָׁרִים תִּנְחָם" כלומר אם הוא לא היה אדם נאמן וישר לא היו מעשירים אותו מהשמיים. אבל המלווה שרואה שהלווה נזקק להלוואות מתייחס אליו ככתוב בפסוק "וְסֹלֶף בּוֹגְדִים יִשְׁדָּם" המעשים המסולפים של הבוגדים 'ישדדו' אותם ויעשו אותם עניים.

הוא גברא דאפקיד כיפי: מעשה באדם שהפקיד נזמים אצל חבירו שישמור לו עליהם, לאחר זמן בא וביקש מהשומר שיתן לו את הנזמים, אמר השומר 'אני לא ידוע היכן הנחתי אותם'. בא המפקיד לרב נחמן ורב נחמן פסק - שומר שאמר 'אני לא יודע היכן הנחתי' זו פשיעה ועליו לשלם. השומר לא שילם, ורב נחמן גבה את הטרקלין שלו (= אפדניה) עבור הנזמים. לבסוף נמצאו הנזמים, אלא שבינתיים הם התייקרו יותר ממה ששילם השומר. פסק רב נחמן שהנזמים חוזרים לבעליהם (המפקיד), והטרקלין חוזר לבעליו (השומר).

אמר רבא: הייתי יושב לפני רב נחמן כשקרה הדבר, ולמדנו אז פרק המפקיד, ושאלתי את רב נחמן מדוע הוא פסק שהנזמים חוזרים למפקיד? והרי המשנה אומרת 'שילם ולא רצה לישבע וכו' דהיינו אם השומר שילם ולא נשבע הוא מקבל את הכפל, ואם כן הוא הדין כאן מכיון שהשומר שילם על הנזמים הוא אמור לקבל אותם גם אם הם התייקרו.

אבל, ממשיך רבא ואומר, רב נחמן לא ענה לי, ויפה הוא עשה שהוא לא ענה לי. משום שהמקרים לא דומים. במקרה של המשנה השומר שילם מעצמו ולא הטריח את המפקיד ללכת לבית דין, ובתמורה הוא מעניק לו את הכפל. אבל כאן הוא לא רצה לשלם, והמפקיד הוצרך ללכת לבית דין שיחייבו את השומר לשלם ולכן הוא לא מקבל את השבח של הנזמים.

למימרא דסבר רב נחמן דשומא הדרי: לכאורה מהסיפור עולה שרב נחמן סובר 'שומא חוזרת'. דהיינו לווה שלא שילם את חובו ובית דין שמו את נכסיו ונתנו למלוה, אם לאחר מכן ירצה הלווה הוא יוכל לפרוע את החוב ולקבל את הנכסים בחזרה.

דחייא: שאני התם: יתכן שדוקא שם החזיר רב נחמן את הטרקלין לשומר, בגלל שהשומא היתה בטעות כי התברר לאחר מכן שהנזמים היו ברשותו של השומר רק שהוא לא ידע זאת. אבל בלווה שאין לו מה לשלם, השומא שעושים בית דין היא כמכירת הנכסים למלוה (בתמורה לחוב שהוא חייב לו), ומכירה אינה מתבטלת.

אמרי נהרדעי: שומא של נכסים שנתנו בית דין למלווה, חוזרת ללווה בחזרה, אם ישלם את החוב עד שנים עשר חודשים. ואילו אמירא אמר - אני מנהרדעא ואני סובר ש'שומא' חוזרת לעולם.

מסכמת הגמרא - 'והלכתא וכו'. בגלל שבעצם המלווה תבע מהלווה מעות ולא נכסים, ולכן אם הלווה מחזיר לו את המעות עליו להתנהג באופן 'הישר והטוב' ולהחזיר לו את הנכסים (רש"י להלן).

מספר נידונים בענין חזרת שומא:

פשיטא שמו ליה לבעל חוב: אם בית דין נתנו למלווה את נכסי הלווה עבור החוב, והלך המלווה ושילם את החוב שהיה לו למלווה אחר, בנכסים הללו. ולאחר מכן בא הלווה למלווה השני, ורוצה לשלם את החוב שהיה חייב לראשון, ולקבל בחזרה את נכסיו. הדין הוא שאנו אומרים למלווה השני אתה לא עדיף מהמלווה הראשון. (כי גם לך היתה רק תביעת מעות, ואם כן עליך לקבל את המעות ולהחזיר את הקרקע).

זבנה, אורתא, ויהבה במתנה: אם המלווה שקיבל את הקרקע מכר אותה למישהו, או הוריש אותה לבניו, או נתן אותה במתנה למישהו. והלווה בא אליהם ורוצה לשלם להם כסף ולקבל את הקרקע בחזרה. הדין הוא - האנשים הללו קנו/ ירשו/ קבלו את המתנה על דעת הקרקע ולא על דעת מעות, ולכן אין כאן 'הנהגת הישר והטוב' להצריך אותם לתת אותה ללווה בתמורה למעות.

שמו לה לאשה ואינסיבא: אשה שהלוותה כסף ובית דין שמו את נכסי הלווה ונתנו לה, והיא התחתנה והכניסה את הקרקע לבעלה בתורת 'נכסי מלוג' (- דהיינו נכסים שהאשה מביאה איתה לנישואין ולא שמין אותם בכתובה, שה'גוף' שייך לה אבל הבעל אוכל את ה'פירות'), ולאחר מכן היא מתה ובעלה ירש אותה. והלווה בא לבעל ורוצה לקבל בחזרה את הקרקע. הדין הוא שהבעל לא חייב להחזיר לו. והטעם כי בעל הירוש את נכסי אשתו נחשב ל'לוקח' שקנה את נכסי אשתו ולא כ'יורש' (וכדלהלן), ואם כן הרי הקונה מהמלווה לא חייב להחזיר את הקרקע, וכמו שאמרנו למעלה.

וכן אשה שלוותה כסף ובית דין לקחו את נכסיה ונתנו למלווה, והיא התחתנה ומתה, והבעל רוצה לשלם למלווה ולקבל את הקרקע שהיתה שייכת לאשתו בחזרה. הדין הוא שהמלווה לא חייב להחזיר לו. והטעם כאמור שהבעל נחשב ל'לוקח', דהיינו הוא כאדם זר, ורק ללווה עצמו או ליורש שבא מכוחו תקנו חכמים שיוכל לקבל בחזרה את הקרקע, ולא לאדם אחר.

דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו: אישה שמכרה את 'הקרן' של 'נכסי מלוג' כלומר את הקרקע (אבל את הפירות אינה יכולה למכור כי הם שייכים

לבעלה), ולאחר מכן מתה, בעלה מוציא את הקרקע מיד הקונים. כי רבנן תקנו שבנישואין הבעל נהיה 'הקונה ראשון' של הנכסים, וממילא הקונים שבאו אחריו לא קנו כלום והוא מוציא אותם מידיהם (לאחר מות אשתו).

אגביה איהו בחובו: אם הלווה בא מעצמו למלווה ונתן לו קרקע בעבור החוב. האם הלווה יכול לאחר מכן לשלם את החוב ולקבל את הקרקע בחזרה? נחלקו בזה רב אחא ורבינא.

חד אמר שהיא אינה חוזרת. בגלל שהלווה בא מעצמו ושילם את הקרקע, אם כן הוא בעצם מכר את הקרקע למלווה במכירה גמורה. **וחד אמר** שהיא חוזרת. כי הלווה לא התכוון באמת לשלם אותה בעד החוב במכירה גמורה, והסיבה שהוא בא מעצמו ונתן אותה למלווה, כי הוא לא רצה להגיע למצב שהמלווה יקח אותו לבית דין והוא יתבזה.

ומאימת אכיל פירי: מלווה ששמו לו את נכסי הלווה, ממתני הוא קונה אותם ויכול לאכול את הפירות?

רבה אמר: לאחר שעברו תשעים יום מפסק הדין שהלווה צריך לשלם את חובו למלווה, והוא עדיין לא שילם, בית דין כותבים 'שטר אדרכתא' למלווה שהוא יכול לחפש את הנכסים של הלווה כדי לגבות את חובו מהם. לאחר שהמלווה מוצא קרקע של הלווה, עורכים בית דין 'מכרז' לכל המרבה במחיר. ואם המלווה נתן מחיר שאינו פחות גבוה מאחרים, הוא מקבל את השדה בעבור החוב, ובית דין כותבים לו 'שטר אדרכתא' נוסף שהשדה שיכת לו. (ריטב"א). כאשר מגיע ה'שטר אדרכתא' הזה לידי הלווה הוא זוכה בפירות. (רש"י פירש שמדובר בשטר אדרכתא הראשון. אבל הריטב"א הקשה שהרי עדיין לא הכריזו על הקרקע? ולכן פירש שמדובר בשטר אדרכתא השני).

אביי אמר: ברגע שהעדים חתמו על שטר האדרכתא, אפילו עוד קודם שהוא הגיע לידי המלווה, הוא כבר זוכה בפירות.

רבא אמר: כאשר נשלמו ימי ההכרזה והמלווה זכה במכרז.

משנה: השוכר פרה מחבירו, והשאילה השוכר למישהו אחר שישתמש בה בימי השכירות, ומתה הפרה כדרכה, ישבע השוכר למשכיר שהפרה מתה כדרכה, ובכך הוא פוטר את עצמו לפי שהשוכר פטור באונסין, והשואל ישלם את דמי הפרה

לשוכר, לפי שהשואל חייב באונסין. נמצא שהשוכר הרוויח את דמי הפרה שאינה שלו.

א"ר יוסי: איך יתכן שהשוכר יעשה 'סחורה' בפרתו של חברו (= המשכיר)? אלא על השואל לשלם למשכיר.

גמרא: **מכדי שוכר במאי קני להאי פרה וכו':** כלומר השוכר 'קונה' את הפרה ע"י שהוא נשבע למשכיר, והרי המשכיר יכול לומר לשוכר 'אני לא צריך אותך ואת שבועתך, ואני אלך לבית דין לתבוע את השואל שישלם לי', ומדוע השואל משלם לשוכר והמשכיר מפסיד?

א"ל מי סברת וכו': השוכר לא 'קונה' את הפרה ע"י השבועה, אלא הוא 'קונה' אותה מאותה שעה שהיא מתה, והוא נשבע רק כדי לפייס את בעל הפרה (= המשכיר) שלא יאמר שהיא מתה מחמת שהוא פשע בה.

אמר רבי זירא: מדברי משנתנו עולה, שבמקרים מסויימים יתכן שבעל הפרה (= המשכיר) הוא זה שישלם כמה פרות לשוכר!!!

היכי דמי: וכגון במקרה שראובן שכר פרה משמעון לעשות בה מלאכה מאה יום, וחזר שמעון (= המשכיר, בעל הפרה) וביקש מראובן (= השוכר) תעשה לי טובה ותשאיל לו אותה לתשעים יום מתוך המאה יום ששכרת, ולאחר התשעים יום אחזיר לך אותה שתעשה עמה מלאכה בעשרה ימים הנותרים, וחזר השוכר וביקש מהשואל (= בעל הפרה) שישכיר לו אותה לשמונים יום, וחזר בעל הפרה וביקש מהשוכר שישאיל לו אותה לשבעים יום, ומתה הפרה בתוך השבעים יום של ההשאלה, במקרה כזה השואל שהוא בעל הפרה ישלם לשוכר כמה פרות, לפי שעל כל שאלה ושאלה הוא מתחייב לשלם לו פרה אחת.

הרחבת הביאור: משנתנו אמרה שהשוכר פרה מחבירו והשאילה השוכר למישהו אחר, ומתה הפרה כדרכה, ישבע השוכר למשכיר שהפרה מתה כדרכה והשוכר פטור, והשואל ישלם את דמי הפרה לשוכר. וכיון שהדין הוא שהשוכר פטור באונסין והשואל חייב לשלם לשוכר, הרי שאין הבדל מי שואל את הבהמה מהשוכר, שבין אם מישהו אחר שאל ממנו או אפילו הבעלים בעצמם,

הדין הוא שהשוכר נשבע ופטור והשואל (- גם אם הוא בעל הפרה) חייב לשלם לשוכר.

נמצא שכששמעון חוזר ושואל את הפרה מראובן לתשעים יום, אם היא היתה מתה אצלו בזמן השאלה הרי שהוא חייב לשלם לראובן את דמי הפרה, וכן היה חייב להשכיר לו פרה אחרת עבור עשרת הימים הנותרים (- שהרי ראובן שכר משמעון פרה למאה יום, ושמעון שאל אותה ממנו לתשעים יום והתחייב להחזירה לו לעשרת ימים הנותרים). חזר ראובן ושכר משמעון את הפרה לשמונים יום, אם הפרה היתה מתה אצלו באותם שמונים יום היה ראובן נשבע לשמעון ונפטור, ושמעון היה צריך לשלם לו את דמי הפרה כיון שבאותם הימים הוא עדיין שואל (- שהרי הוא שאל אותה בהתחלה לתשעים יום, והשמונים יום נמצאים בתוך התשעים יום), וכן היה צריך להשכיר לו פרה אחרת עבור הימים הנותרים.

ואם חזר שמעון ושאל את הפרה מראובן לשבעים יום ומתה, חייב שמעון לשלם לראובן שתי פרות, לפי שהוא התחייב לראובן פעמיים מחמת ששאל אותה שתי פעמים (- לתשעים יום ואח"כ לשבעים יום), וכן הוא חייב להשכיר לו שתי פרות, פרה אחת כדי להשלים לו את עשרת הימים שנותרו מהתשעים יום, ועוד שתי פרות, אחת כדי להשלים לראובן את עשרת הימים העודפים בשכירות השניה, ופרה נוספת כדי להשלים את עשרת הימים העודפים בשכירות הראשונה. לסיכום: נמצא שראובן (- הבעלים) נותנים לשמעון (- השוכר) ארבע פרות: שתיים נשארות אצלו, ושתיים נוספות נותן לו בשכירות כדי להשלים בכל אחת מהן עשרה ימי שכירות, ואח"כ מחזירן ראובן לשמעון.

א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא: והרי יש כאן רק פרה אחת שיצאה משכירות ונכנסה לשאלה, ויצאה משאלה ונכנסה לשכירות, וא"כ ששמעון ישלם לו רק פרה אחת עבור שתי השאלות, ופרה נוספת ישכיר לו לעשרים יום.

א"ל ומי איתא לפרה בעינא דנימא ליה הכי: ענה לו רבינא - אם הפרה היתה קיימת היה שמעון פטור לגמרי והיה צריך רק להשכיר לו פרה לעשרים יום, אבל כעת שהיא מתה הרי שלראובן יש שתי תביעות על שמעון עבור שתי שאלות, ולכן על שמעון לשלם לו שתי פרות.

מר בר רב אשי אמר: שמעון חייב לתת לראובן רק שתי פרות, כלומר עליו לשלם לו פרה אחת עבור השאלה, ופרה נוספת להשכיר לו לעשרים יום, לפי שיש כאן רק שם אחד של 'שאלה' ושם אחד של 'שכירות', שכיון שהיתה כאן רק פרה אחת אלא שהוא שאל אותה פעמיים לכן הוא חייב רק פרה אחת עבור השאלה, ששתי השאלות הם השאלה אחת, וכן השכירות.

דשאלה קני לגמרי, דשכירות עבד בה ימי שכירותיה ומיהדר ליה למרה: כלומר את הפרה ששמעון נותן לו עבור השאלה הוא קונה לגמרי והיא שלו, ואת הפרה ששמעון נותן לו עבור השכירות הוא עובד בה את יתרת ימי השכירות ואח"כ מחזירה לשמעון.